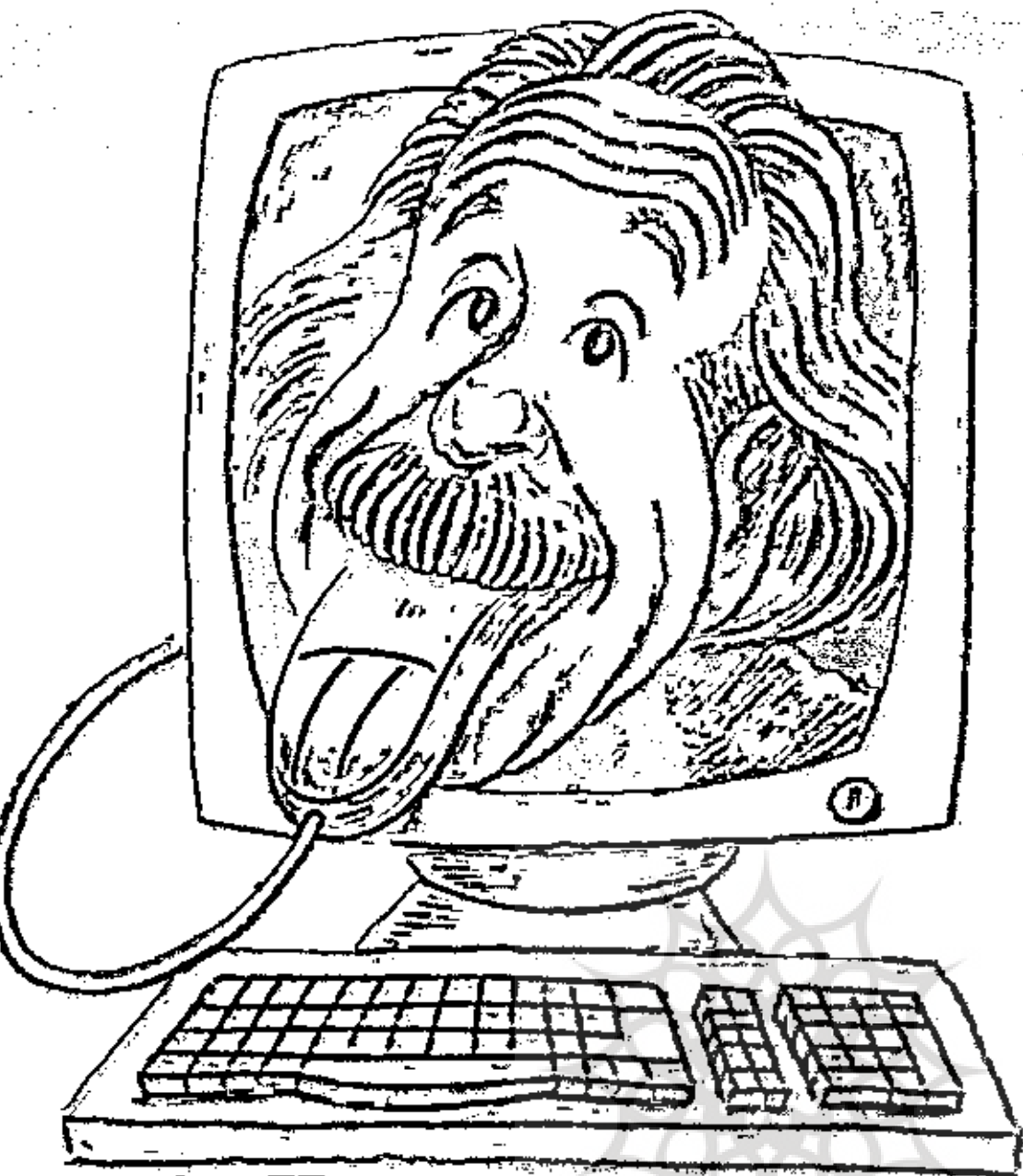

طنز مجازای

نگاهی به پدیده طنز و بلاغی

رویا صدر

طنز، از گونه‌های ادبی مهم و اثرگذار در ولایتان به‌شمار می‌آید در حال حاضر این امکان برای کاربران اینترنت فراهم است که بی هیچ محدودیت و مسمی به تلبیب فضای ذهنی و دغدغه شخصی خود، همواره یا در پلرمای از اوقات در وبلاگ‌ها یا از زبان طنز استفاده کنند و امکان آن به واسطه مطالب خود را بدون گذر از فیلترهای معمول رسانه‌های جمعی داشته باشند. امکان استفاده از نام مستعار و نداشتن متدین در ولایتان، برای وبلاگ‌نویس این امکان را فراهم می‌سازد تا از حصارها و محدودیت‌های زندگی فردی و اجتماعی بگریزد و امکان تمکین نیمه پنهان شخصیت خود را بیابد. هتجارگی، بازی و تابوشکنی طنز، زمینه این محدودیت‌گریزی را فراهم می‌سازد. از سوی دیگر، تنگ‌شدن محدوده و دایره نقد در رسانه‌های رسمی و بالارفتن ضریب حساسیت مسئولان در رویرویی با ارائه نظرات انتقادی، به مرور مخاطب را به جست‌وجوی منابع اطلاعاتی و ارتباطاتی (۲) فراتر از رسانه‌های رسمی وامی‌دارد که ولایتان نیز یکی از این منابع به‌شمار می‌رود و در نبود زمینه اجتماعی و سیاسی برای تبادل آزاد نظر و تحلیل، امکان ارائه نظر و خبر را فراتر از سطح سلطه حاکم

فراهم می‌سازد. از این رو، به‌مرور شاهد رشد و گسترش پدیده‌های در طنز هستیم که «طنز و بلاغی» نام دارد و ویژگی‌هایی که در ادامه مقاله بر خواهیم شمرد، آن را از طنزهای مکتوب رسانه‌های جمعی متمایز می‌سازد. آغاز ماجرا! بررسی دقیق آداری و بلاغ‌های فارسی زبان، با توجه به گستردگی و روند رو به رشد ولایتان، امری ناممکن است. به‌خصوص اینکه اکثریت قریب به اتفاق وبلاگ‌ها، گونه‌های مختلف لحنی (از جمله طنز) را به کار می‌گیرند و طنز و بلاغی، تنها شامل وبلاگ‌های اختصاص یافته به طنز نمی‌شود. از سوی دیگر، طنز امری نسبی است. ممکن است اثری از سوی پارهای از مخاطبان طنز تلقی شود، در حالی که حتی نویسنده مخاطب آن را به چند نوشته بلند ولی در هر حال، با توجه به وجود حلقه‌های وبلاگی یا سیستم‌های اطلاع‌رسانی در ولایتان، می‌توان با هدف تریسین شاخص‌هایی برای طنز و بلاغی، به بخش قابل توجهی از آثار طنز در ولایتان و همچنین وبلاگ‌های طنز دست یافت. با ردیابی اولین وبلاگ‌های طنز یا آثار طنز آمیز در ولایتان، به ملاحظه می‌آید که فعالیت وبلاگ‌های فارسی زبان می‌رسیم. با توجه به اینکه اولین وبلاگ‌نویسان فارسی برای

نزدیک‌شدن به مفهوم و قالب وبلاگ به‌طور معمول از قالب «روزنوشت» یا خاطرات روزانه استفاده کرده‌اند. اولین طنزهای وبلاگی را باید در همین روزنوشت‌ها جستجو کنیم. در این گونه مطالب، به تناسب شیوه نگارش یا نگاه وبلاگ‌نویس، متفاوت است. گاه ذهن طنزآمیز یک وبلاگ‌نویس، روزنوشت‌های او را (تفاوتی است) به سمت و سوی طنز هدایت کرده و چوبه با قوت و قدرت قلبه از آن اثری ادبی، فراتر از یک خاطره صرف ساخته است. از میان معروف‌ترین و قدیمی‌ترین این وبلاگ‌ها می‌توان به «تواضع شیعه‌ای» نوشته رضا قاسمی اشاره کرد. به‌صورتی که با گسترش تعداد و طیف نویسندگان وبلاگ‌ها، قالب‌های طنز به کار رفته در پست‌های وبلاگی نیز گسترش یافت و شکلی تخصصی به خود گرفته. نکته آرا و نظرات و حتی قالب‌ها، ویژگی محوری در طنز وبلاگی است که از آن با عنوان «سرگزین‌دایی» نام می‌بریم. سرگزین‌دایی در طنز و بلاغی در ولایتان، از تبعیض‌ها و محدودیت‌های معمول در منابع رسانه‌های خبری نیست و از این رو، می‌توان گفت ولایتان فضای تک‌حرفی رسانه‌های را به‌دموکراسی دیجیتال تبدیل کرده و به سرگزین‌دایی در

تقابل با گفتارهای مرکزی دست زده است. سرگزین‌دایی در طنز ولایتان بر عوامل زیر استوار است: - گستردگی طیف بلاگ‌ها از نظر فکری، اطلاعاتی، شغلی و سنی، در قبایل پارسی‌های رسمی - امکان ارائه سریع و بی‌واسطه مطلب بدون گذر از فیلترهای معمول کار روزنامه‌نگاری - احساس آزادی بی‌قید و شرط در ولایتان و برخورداری از قدرت انتخاب مطلق در قالب، موضوع، رسال و امکان گریز از پیچیدگی‌های رسمی - این امر سبب پرور تنوع و تکثر در آثار طنز شده است. همچنین بروز گونه‌های تساهل و تسامح را در انتخاب قالب شیوه نوشتار و حتی املاقی باعث شده است و سبب شده که نویسندگان وسواس و تمعق کمتری (در قیاس با نویسندگان رسانه‌های رسمی) در ارائه مطلب داشته باشند. پایین بودن متوسط سنی بلاگ‌ها و مجری بودن نگارش آثار ادبی و طنز در ولایتان، به این امر دامن زده است. چنانچه از استنباطات غیر عمدی در املا و نشانه‌ها در پارهای مطالب طنز وبلاگی مشاهده می‌شود و نشانه کم‌سوادی نویسنده است. در پارهای آثار طنز وبلاگی، شاهد گونه‌های غلط‌نویسی عمدی هستیم که یا هدف دستیابی به

طنز عبارتی نوشتنی نیست که در مطبوعات به خاطر تمهید رسانه‌ها به دست نویسی، حداقل به صورت گسترده نمود پیدا نمی‌کند. اصطلاح «خودنقش» به جای «خندناحافظ» از مصطلح‌ترین این گونه غلط‌هاست که بیشتر در روزنوشت‌های طنزآمیز به کار می‌رود.

طنز و وبلاگی و اثرگذاری بر فضای طنز شاید هیچ‌کس در ابتدای شکل‌گیری اولین وبلاگ‌های طنز فکر نمی‌کرد. پدیدهای به نام طنز و وبلاگی طی زمان به شکل چریکی در اینترنت درآمد و هنوزند بر فضای طنز جامعه اثر نگذاشته به مرور با هم‌میلان آمدن نوبه‌سندگان و چهره‌های جدید طنز وبلاگی به چهره‌های تبدیل شد که نه تنها از نقطه نظر تأثیرگذاری بر جریان ادبی طنز در جامعه امروز قابل بررسی است بلکه به خاطر برخی جوهرداری از وجوه روان‌شناختی و جامعه‌شناختی نیز قابل استناد است. بر همین پدیده‌های طنز وبلاگی، گسترده‌ترین اثرگذاری را آشکارتر می‌سازد.

طنز وبلاگی: افسر امکان دستیابی بر واسطه به لایه‌های پنهان شخصیتی بخش‌های تأثیرگذاری از جامعه (دانشجویان) و فراهم می‌سازد به یاد پیانویم که طنز به علت ویژگی‌های ممتازی که در ساختار شکستی و شالوده‌گریزی دارد این پتانسیل را در حد بالاتری نسبت به دیگر گونه‌های ادب و کتب دارد است.

بیمه به آفرینش قالب‌های نو منجر می‌شود و قالب‌های پیش‌رأی را تمیق می‌بخشد. چه به موضوعات روز که امکان پارتاب در رسانه‌های رسمی را ندارند. بی‌هیچ مانع و رادعی می‌پردازد. امکان تبیین آزاد تجربه را در طنز فراهم می‌آورد.

د- یا توجه به سرعت انتقال پیام در اینترنت، امکان برخورد به هنگام و سریع را با مسائل روز (در قیاس با رسانه‌های رسمی) فراهم می‌آورد. و- نقش موثر (اگرچه در اقتضای نبود ترویج شخصی برای انتقال نظرات و مشکلات جوانان بازی می‌کند.

ز- برای نویسندگان این امکان را فراهم می‌آورد که فارغ از تنگی محدوده موضوعات به طرح دیدگاه‌های ذهنی خود بپردازند و ورود به عرصه‌های گسترده‌تری از موضوعات را در آثار طنز تجربه کنند. نوری که در رسانه‌های رسمی امکان آن نیست، چرا که زبان وبلاگ‌ها به صورتی به مخاطب بلکه متوجه اشکاف هر چه صریح‌تر و دقیق‌تر شخصیت درونی افراد است و این یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های وبلاگ‌ها با رسانه‌های جمعی است.

ح- امکان ارتقای سطح طنز را در جامعه از طریق ارائه آزمایش و کشف قالب‌های متعدد فراهم می‌آورد.

گسترده‌گی طیف کاربران اینترنت جوان‌بودن بلاگرها و راه‌هایی آنها از خودسانسوری به کارگیری لایه‌های مختلف زبان در وبلاگ‌ها در قیاس با رسانه‌های رسمی در حد بالایی قرار دارد. این امر با شکستن رسمیت‌ها و معمول و یکسان رسم، نامه‌های رسمی همراه است و به کارگیری گویش‌های محلی در آثار طنز، استفاده از زبان و ادبیات نسل سوم، طایفه‌نویسی و ورود به حریم‌های ممنوع اخلاقی و مذهبی وارد ساختن واژگان تخصصی و اصطلاحات حرفه‌های مختلف از نمودهای آن است. این امر اگرچه به استفاده از ظرفیتهای مختلف زبان منجر شده ولی در جاری از اوقات نوعی آشنگری زبانی و ابتذال را نیز با خود در طنز وبلاگی به همراه آورده است.

گونه‌های طنز وبلاگی: در یک پیش‌داوری، شاید بهتر بود که به خاطر امکان گریز از خط قرمزها طنز سیاسی، بالاترین سهم را نسبت به موضوعات دیگر در وبلاگ‌ها داشته باشد ولی واقعیت این است که اگر نگوئیم به هم سیاست در وبلاگ‌ها ناچیز است حداقل می‌توان گفت تنوع و تعدد موضوعات طنز در وبلاگ‌ها باعث می‌شود که سیاست گاه در سایه قرار گیرد. در یک جمع‌بندی می‌توان در تقسیم‌بندی موضوعی طنز در وبلاگ‌ها، به سه فصل‌های زیر رسید:

طنز سیاسی: در وبلاگ‌ها گستره طرح مسائل سیاسی وسیع است و گاه حتی به نقد درون گروهی میان نیروهای اپوزیسیون نیز کشیده می‌شود. یکی از سوزهای مهم طنز در ماه‌های پایانی سال ۱۳۸۲ در وبلاگ‌ها، پدیده «خاک‌پوش» اصولاً برخورد با مسائل سیاسی در وبلاگ‌ها، بیشتر رنگ هیجانی دارد و طنزهای سیاسی، به نسبت آثار طنز در حیطه‌های دیگر (مثل شعر و داستان) از ارزش ادبی کمتری برخوردارند و بیشتر ارائه مستقیم و صریح پیام یا به کارگیری عبارات هجوآمیز را در نظر دارند. گویی فضای صریح وبلاگ‌ها، برخورد ایهام‌آمیز و استعاره با مسائل روز جامعه را بر نمی‌تابد. در این میان، آثاری نیز وجود دارند که از ارزش ادبی بالایی برخوردارند ولی هم‌چنان آثار نیز عمدتاً به خاطر برخورد با تلوها، چه در موضوع و چه در واژگان، با طنز رسانه‌های رسمی فاصله می‌گیرند.

از نظر قالب آثار طنز سیاسی وبلاگی، معمولاً از قالب‌های شناخته‌شده و معمول استفاده می‌کنند و که سر قالب آفرینی در این گونه مطالب مشاهده می‌شود.

حجم عمدتاً از آثار طنز وبلاگی، قالب روزنوشت دارند. به کارگیری قالب روزنوشت، از جهت برخورداری از ظرفیت بالا در وارد ساختن زبان و اصطلاحات محاوره‌ای و زبان روز، قابل توجه است. همچنین به علت واقعی بودن و درگیری مستقیم نویسنده با آن، به خصوص برای نویسندگان تازه‌کار، از اصالت بیشتری برخوردار است. برخی از این گونه آثار، در رده بهترین طنزهای وبلاگی جای می‌گیرند یا اینکه تا حد یک اثر ادبی پیش می‌روند.

گویی غنچه‌ها را امروز یک تکه از دست‌های درون ماهی‌تله سرخ کردم و خوردم. دست‌ها درد نکند، خبکی خوشمزه بود! مطمئنم تو هم از اینکه اشرف مخلوقات می‌خوردت خوشحالی! (از وبلاگ آدم‌تلفه- نیمه)

امروز کنار پدال ترمز یک تکه برگ زردم خشک پیدا کردم. فکر می‌کنم یک فرساده بودم.

که آمدیم قدمش روی چشم از وبلاگ میرزا پیکوفسکی

شعر، داستان و دیپگر قالب‌های ادبی به خاطر گسترده‌گی طیف کاربران اینترنت انواع قالب‌های طنز یا آثار طنز در قالب‌های ادبی گوناگون در اینترنت مشاهده می‌شود که با پیوستن افراد جدید که به طور حرفه‌ای طنز و نگارش را دنبال می‌کنند، این امر روزی فزاینده دارد. از این رو شاهد مطالب گوناگون طنز در قالب‌های مختلف و در سطوح متفاوت از سوی نویسندگان روزنامه‌نگاران هستیم که چه از نظر قالب و زبان و چه موضوع و دروسایه متفاوت است. پارامتری به آثار انتشار یافته نویسنده اختصاص دارد و گاه نویسنده، به علت فضای خاص وبلاگ‌ها، ترجیح می‌دهد مطالبی را برای هسته‌های وبلاگی خود برگزیند که امکان طرح در نشریات رسمی را ندارند. برخورداری از ارزش‌های ادبی، ویژگی مشترک این گونه مطالب است.

طنزهایی به اقتضای فضای وبلاگ‌ها: پارامتری از مطالب طنز وبلاگ‌ها، درون گروهی هستند. برای مثال وبلاگ «پاک‌کشی» وبلاگی بود که سرهمسر بلاگرها می‌گذاشت. وبلاگ‌هایی با هدف هجو یا نقد وبلاگ‌های معسوف یا بخش‌هایی از فضای وبلاگ، نشان ایجاد شدند که هنوز حورش جدی‌خام از معروف‌ترین آنهاست که مطالب آن، یک بره به نظیر نویسی مطالب وبلاگ «خورشید خانوم» اختصاص داشتند. به کارگیری قالب‌های آشنا برای طرح مسائل وبلاگ‌ها نیز بخشی از طنزهای درون وبلاگی است که برای مثال می‌توان از مطالب «تذکره ابلاگری» که به شیوه تذکره‌های قلم‌ها در شوخی با بلاگرها (برای مثال در وبلاگ «چشم‌شهر» نوشته شده است اشاره کرد نقد پارامتری از رفتارها در فضای وبلاگ‌ها، تجلی دیگری از این مسئله است. «طنین جان» و «لینک گرفتن» از پدیده‌هایی است که بالاترین بسامد را در

طنزهای درون وبلاگی داشته است. از این مقوله که بگذریم، ساخت و به کارگیری قالب‌هایی که متناسب با فضای اینترنت و وبلاگ‌نویسی باشند، سبب دیگر آثار طنزی است که به اقتضای فضای وبلاگ‌ها پدید آمده‌اند. شیوع و استقبال از همی‌مال نویسی به خاطر برخورداری از ایجاز و سرعت در انتقال پیام متناسب با اقتضات عصر ارتباطات نمودی از این امر است. وبلاگ‌هایی که تنها در قالب کاریکلمات، جملات کوتاه یا داستان‌های مینی‌مال به ارائه اثر می‌پردازند از نظر نوع نگاه و موضوع و فونت و صفت متفاوت ولی از جهت تلاش برای آفرینش قالب و زبانی متناسب با نیاز مخاطب، قابل توجهند.

از خواب بیدار می‌شوم کابوسی به نام زندگی دیدم (از وبلاگ مینی‌مالیست)

گره سنگ تنها موجود عالم است که عشق افلاطونی را تجربه می‌کند. (از وبلاگ تراوشات ذهن من)

آفتاب پرست مشرق که به چراغ کوهای سجده کرد. (از وبلاگ تراوشات ذهن من)

نویسنده‌های آن قدر خودش را معسوف کرد تا ناپدید شد. (از وبلاگ کاریکلمات، نوشته ناصر خالدیان)

زیر باران ایستادم چتر ندارم احساس عاشقانه هم (از وبلاگ ناتوری)

در یک جمع‌بندی، اگرچه طنز وبلاگی در فراغت از خط قرمزهای پذیرفته‌شده در رسانه‌های رسمی، تأثیر مثبتی بر طنز جامعه‌ها داشته به تنوع و تکثر آثار ارائه شده دارد ولی خطر بروز نوعی ابتذال را در طنز در سایه سهیل گرفتن کار طنز و هنجارنویسی نویسنده‌گان آن در وبلاگ‌ها، فراهم می‌آورد که نیازمند توجه جدی است. هر چند طی زمان، شاهد رشد ارتقای سطح طنز وبلاگی در سایه حضور پارامتری از نیروهای حرفه‌ای و نیز ارتقای سطح کار علاقه‌مندان در سایه امکان ارتباط دوسویه و انتقال تجربه در وبلاگ‌ها هستیم.

